

*Миле Обреновић**

Институт за међународну политику и привреду, Београд

(НЕ)УСПЕХ НЕМАЧКЕ У СПРОВОЂЕЊУ АМЕРИЧКЕ СТРАТЕГИЈЕ ПРОШИРЕНОГ ОДВРАЋАЊА РУСИЈЕ**

Сажетак

Разматрајући однос Немачке и САД кроз Лејкову (*Lake*) теорију међународних хијерархија, уочава се да се он у области безбедности налази на самом хијерархијском крају, у којем се Немачка налази у субординираном положају. У основи тог односа је „размена”: безбедност за сувереност, што значи да Немачка бригу о својој безбедности препушта САД, али за обавезу има усклађивање своје безбедносне политике са америчком политиком, чиме губи део суверености. Са почетком руско-украјинског рата 2022. године САД су се определиле за стратегију проширеног одвраћања Русије, а Немачка је, како налаже овај хијерархијски однос, ускладила своју одбрамбену политику са америчком и прихватила своју улогу у америчкој стратегији проширеног одвраћања. Иако од почетка руског-украјинског рата Немачка игра битну улогу у америчком проширеном одвраћању Русије, поставља се питање да ли је у случају Немачке примена ове стратегија успешна? Да би се једна стратегија сматрала успешном она мора да буде и ефикасна и ефективна. Основна хипотеза је да како време пролази и рат одмиче, Немачка примена стратегија проширеног одвраћања се испољава и као неефикасна и неефективна стратегија. У циљу одговора на централно истраживачког питања рад је подељен на три поглавља. У првом се анализира однос Немачке и САД кроз Лејкову теорију

* Имејл адреса: mile.obrenovic@diplomacy.bg.ac.rs ORCID:0009-0007-1215-4372

** Рад је претходно изложен на научном скупу под називом “Проширено одвраћање у савременим међународним односима” у виду усменог саопштења под сличним називом.

међународних хијерархија, са нагласком на то шта тај однос значи за Немачку. У другом се разматра зашто је Немачка на почетку руско-украјинског веровала у успешност стратегије проширеног одвраћања Русије и како су САД допринеле томе. И на крају, треће поглавље се односи на анализирање ефикасности и ефикасности Немачке примене стратегије проширеног одвраћања.

Кључне речи: Немачка, проширено одвраћање, руско-украјински рат, међународне хијерархије, Сједињене Америчке Државе, ефикасност, ефикасност.

ОДНОС НЕМАЧКЕ И САД КРОЗ ЛЕЈКОВУ ТЕОРИЈУ МЕЂУНАРОДНИХ ХИЈЕРАРХИЈА

Упркос томе што је међународни систем анархичан, унутар њега постоје хијерархија држава. Прецизније, анархија се односи на непостојање врховне власти у међународном систему, те чак и у ретким ситуацијама када постоји само једна велика сила на међународној сцени, она није у могућности да контролише све државе на свету и регулише њихово понашање. Дакле, односи међу државама су анархични, али су међународне хијерархије свуда присутне јер се државе константно подређују, потпуно или делимично, доминантним државама, односно државама са највише моћи (Lake 2009, 1–2). Постојање хијерархизоване структуре унутар анархичног међународног система указује да „није реч о међусобно искључивим антиподима, већ да се ради о различитим аналитичким равнима” (Ajzenhamer 2019, 313–314). Идеју о томе да је хијерархија држава присутна унутар анархичног међународног система и да је сувереност дељива Лејк заснива на концепту ауторитета. Ауторитет представља право владавине, односно подразумева да онај ко има ауторитет има право да наређује и захтева послушност подређене стране. Оно што ауторитет чини специфичним јесте што се заснива на добровољности, односно на прихватању ауторитета, јер он не може да постоји без признања од стране оних који су подређени. Укратко, ауторитет почива „на додељивању права од стране подређених” (Lake 2009, 8)

Лејк у свом раду међународне хијерархије скалира на основу засебног разматрања безбедносне хијерархије, са једне, и економске

хијерархије, са друге стране. С обзиром на то да је централни догађај у раду руско-украјински рат, који припада домену безбедности, релевантно је утврдити само степен безбедносне хијерархије између САД и Немачке. Она се како истиче Лејк може посматрати кроз два индикатора: 1) присуство војних снага надређене државе на територији подређене и 2) број независних савеза подређене државе. Када је реч о првом индикатору, ауторитет се исказује присуством војних снага доминантне државе на територији субординиране државе. То присуство може да има и позитивни (доминантна држава одвраћа потенцијалне оружане нападе на субординирану државу) и негативни ефекат (доминантна држава лако може да увуче субординирану државу у оружани сукоб). Без обзира на ефекат, суштина је да војно присуство доминантне државе на територији субординиране државе подразумева утицај на њену одбрамбену и спољну политику, те што је већи број оружаних снага тиме је и поменути утицај већи (Lake 2009). Већ овај први индикатор указује на снажну безбедносну хијерархију у односима Немачке и САД, с обзиром на то да је Немачка прва држава у Европи, а друга у свету (после Јапана), по броју америчких војника. О томе како је рат у Украјини 2022. године додатно оснажио хијерархичност овог односа говори податак да је број америчких војника на тлу Немачке 2022. године износио 35.781 (O'Dell 2023), а две године касније, 2024. године тај број је премашио 50.000 (Knight 2024). Још једну битну ствар коју Лејк износи у свом раду, а која је везана за присуство војних трупа, односи се на то да ако субординирана држава прихвата војно особље доминантне државе на континуираној основи, тиме јој даје легитимитет, односно потврђује њен ауторитет у том односу (Lake 2009, 68). С обзиром на раније поменути чињеницу, да су САД војно присутне на тлу Немачке од краја Другог светског рата, јасно је да Немачка прихвата свој субординирани положај у овом војном односу.

Други индикатор безбедносне хијерархије се односи на број независних савеза субординиране државе. Предуслов за бављење овим индикатором је да су субординирана и доминантна држава чланице истог савеза, јер у супротном индикатор о броју независних савеза није могуће применити, што указује на непостојање безбедносне хијерархије (Lake 2009, 69–70). Уколико би савезе „рангирали” по важности, на првом месту би се нашли војни савези, а Немачка је чланица само једног војног савеза, чији су члан и САД, а реч је о НАТО савезу. Савез је основан 1949. године, а тадашња Западна

Немачка је постала чланица 6. маја 1955 године, чиме је званично прекинута раније поменута окупација ове државе (Haftendorn 2005). Тако је приликом расправа о оснивању Бундесвера 1955. године, превагнуо аргумент да је немачка војска неопходна за заштиту земље и одбрану територије НАТО-а (Schmidt 2005, 4). С обзиром на то, да то савезништво траје и данас, готово 70 година касније, испуњен је предуслов за разматрање овог индикатора у односу двеју држава. Дакле, доминантна и субординирана држава су чланице истог савеза, али степен хијерархичности односа зависи од чланства ове друге у независним савезима. Прецизније, ако субординирана држава склапа савезе са другим државама, независно од доминантне државе, то указује да та подређена држава има „алтернативну опцију” што јој повећава спољнополитичко аутономију, а уједно смањује могућност контроле доминантне државе. Супротно томе, ако су доминантна и субординирана држава чланице истих савеза, тиме се зависност субординиране државе од доминантне повећава, што јача безбедносну хијерархију међу њима и указује на интегрисаност у заједнички безбедносни систем обе државе (Lake 2009, 70). Када је реч о Немачкој, њено савезништво се испољава у чланству у организацијама у којима су САД, такође, чланице (попут: УН-а, НАТО-а и ОЕБС-а) или нису чланице али су савезништва формирана у њеној сфери утицаја, те самим тим САД имају великог значаја у тим организацијама (попут: ЕУ и Савета Европе). Овим се потврђује и тврдња Лејка „да су у савременом свету обрасци савеза готово потпуно ексклузивни: ако је држава савезница једне велике силе, не поседује друге савезе ван мреже савеза те велике силе” (Lake 2009, 70–71). Као и у случају првог индикатора, и овде ако субординирана држава дуготрајно не мења ову ситуацију, односно не намерава да прекине савез са доминантном државом или „диверсификује” своја савезништва, то имплицира да она прихвата њен ауторитет.

У складу са поменута два индикатора, Лејково „скалирање” безбедносне хијерархије креће се од дипломатије, преко сфере утицаја, слабог протектората, до протектората. Дипломатија је синоним за анархичан однос јер обе државе поступају са позиције једнакости, као две равноправне суверене државе, те задржавају потпуну аутономију над својом спољном и одбрамбеном политиком. Затим, када је реч о сфери утицаја ту постоји нижи степен хијерархије, јер се утицај надређене државе огледа у делимичном ограничавању спољне и одбрамбене политике подређене државе. Конкретно, то

делимично ограничавање подразумева да подређена држава није у обавези да сарађује са надређеном, али јој је забрањено да сарађује са одређеним државама. Степен хијерархије још већи када је реч о слабом протекторату, који подразумева да подређена држава нема способност и капацитете да са одређеним државама води независну спољну и одбрамбену политику. У односима са тим државама спољна и безбедносна политика се „препушта” надређеној држави, док у односима са другим државама задржава аутономију. И на крају, када је реч о протекторату, он представља чисто хијерархијски однос, где се једна држава безбедносно потчињава другој. Тако надређена држава преузима контролу над целокупном или готово целокупном спољном и одбрамбеном политиком друге државе, чиме та друга губи своју или део своје суверености (Lake 2009, 52; Aizenhamer 2019, 328). У случају односа Немачке и САД, оба индикатора (присуство војних снага доминантне државе на територији субординиране и број независних савеза субординиране државе) указују да је у безбедносном смислу однос САД и Немачке хијерархичан. У складу са Лејковом „скалом” однос Немачке и САД се налази на самом хијерархијском крају, односно реч је о протекторату. У наредном поглављу ће бити представљено како се то одржава на улогу Немачке у руско-украјинском рату.

НЕМАЧКА КАО ДЕО АМЕРИЧКОГ ПРОШИРЕНОГ ОДВРАЋАЊА РУСИЈЕ

У одговору на питање шта проширено одвраћање подразумева, прво треба поћи од тога што је у сржи ове синтагме, а то је одвраћање. Одвраћање подразумева „дефанзивни вид стратегије принуде где једна држава претњом употребе силом настоји да разувери другу државу од напада или нарушавања *status quo*” (Копанја 2023, 82). Као што се види из овог одређења, када је реч о било којој врсти одвраћања, пошто у пракси има различите варијације, њена срж је у „претњи” употребом силе, а не самој употреби. Исто тако, да би било које одвраћање било успешно, суштина је у томе да је „противник уверен да ће његове планиране акције пропасти или да ће свака војна акција имати страшне последице, тврдећи да му је боље да не напада” (Благојевић 2023, 170). Сходно наведеном, суштина успешне стратегије се огледа у томе да се противник одврати од оружаног напада. Имајући у виду до сада наведено, лакше је схватити и сам

појам проширеног одвраћања. За разлику од директног одвраћања, где се ова стратегија спроводи са циљем спречавања угрожавања сопствене државе, проширено одвраћање се односи на „треће стране, као што су савезници или партнери” (Mazzar 2018, 3). Дакле, предуслов за успешно одвраћање, а тиме и проширено одвраћање, је поседовање адекватне моћи, како би и претња њеном употребом била делотворна. У супротном, претпоставке другог нивоа на којима почива теорија одвраћања не могу бити испуњене. А то су претпоставке: „озбиљног сукоба, рационалности, претње одмаздом, неприхватљиве штете, кредибилитета и стабилности одвраћања” (Копана и Ајзенхамер 2022, 24). С обзиром на то да је оно што се одвраћа потенцијални оружани напад, ни не изненађује што од свих способности једне државе, управо оне војне представљају најзначајније. Тако, „војно одвраћање представља традиционалну, али и даље непревазиђену основу за свеобухватно одвраћање” (Благојевић и Радановић 2022, 30). Поставља се питање да ли је са почетком руско-украјинског рата Немачка имала адекватну војну моћ да би стратегија проширеног одвраћања Русије била успешна?

Упоређујући војну моћ Немачке и Русије јасно је зашто би потенцијална примена стратегије проширеног одвраћања од стране Немачке да одврати Русију од даљих ратних активности била неуспешна. Прво и основно јесте што Немачка није нуклеарна војна сила за разлику од Русије. Потом, и када би се анализа свела на конвенционалне капацитете постоји изражена асиметрија. Почевши од финансијских улагања у војску, Немачка је у периоду од 2011. до 2021. године улагала у распону од 23 до 52 милијарди евра годишње, односно од 1.2% до 1.5% свог укупног БДП-а (Statista 2024). Са друге стране, Русија је у истом периоду улагала у распону од 61 до 88 милијарди евра годишње, илити од 3.4% до 5.4% свог укупног БДП-а (World Bank Group n.d.). Осим финансијских улагања асиметрија у корист Русије је видљива и уколико се пореде конвенционалне поморске, копнене и ваздушне снаге, а исто тако и када се упореди број војника, Русија је са нешто више од 1.300.000 активних и око 2.000.000 резервних припадника далеко моћнија од Немачке која има свега око 181.000 активних и 34.000 резервних припадника (Global Firepower n.d.). Свака држава која посегне за одвраћањем мора у своју процену да укључи ризик, који се односи на недовољну способност „да се одвраћање успешно реализује, што доводи до пада кредибилитета претње која треба да разувери потенцијалног

„агресора” да ће предузимањем војног напада остварити знатну добит, чиме подстиче његово офанзивно деловање” (Копана и Ајзенхамер 2022, 17-18). Дакле, у овом случају, војна „стерилност” Немачке чини да ризик за спровођење стратегије проширеног одвраћања буде неприхватљив.

С обзиром на то да се однос САД и Немачке се заснива на ауторитету, који „почива на легитимном односу надређености и подређености заснованог на обавезама и правима обе стране” (Ајзенхамер 2019, 321), јасно је да обе стране плаћају одређену „цену” да би овај однос био одржив. Из овог односа право Немачке се огледа у праву на безбедност, које јој гарантују САД као надређена држава, а обавеза Немачка као подређене државе се огледа у прилагођавању њене безбедносне и одбрамбене политике са политиком САД. Тако, САД стављају на располагање своје одбрамбене капацитете са циљем да заштите безбедност субординиране Немачке, а улога Немачке у руско-украјинском рату поприма другачији облик и постаје део ширег надметања САД и Русије. Тиме Немачка постаје део америчког проширеног одвраћања Русије, а уједно повећава вероватноћу успешности примене стратегије проширеног одвраћања Русије. Управо је америчко нуклеарно оружје оно што има пресудни утицај у испуњавању претходно наведених претпоставки, нарочито када је реч о: „озбиљном сукобу, претњи одмаздом, неприхватљивој штети или кредибилитета” (Копана и Ајзенхамер 2022, 27). Процењује се да је на територији Немачке, у граду Бухел, ускладиштено 20 америчких нуклеарних бојевих глава (Witting and Goldenberg 2024). То је допринело томе да Немачка верује у успешност примене стратегије проширеног одвраћања, што је брзо довело до јачања конвенционалних снага са циљем одвраћања Русије од даљих оружаних напада.

Да Немачка верује у успешност стратегије проширеног одвраћања и да ће да је спроводи у пракси било је јасно већ након три дана од почетка руско-украјинског рата. Тада је немачки канцелар Олаф Шолц (*Olaf Scholz*) одржао говор у Бундестагу у којем је нагласио промене у међународним односима, од глобализованог система сарадње који води миру до мултиполарног надметања са великим потенцијалом прерастања у оружане сукобе (Kostić-Šulejić 2023, 80). Као прекретни догађај, односно догађај који је допринео томе Шолц истиче руску агресију на Украјину, чиме је сам говор постао познат као *Zeitenwende*, односно „прекретница”. Оно што

је најбитније са аспекта одвраћања, самим тим и проширеног одвраћања, је део говора у којем Шолц истиче следеће: „Он (Путин) жели да суштински редефинише *status quo* у Европи у складу са сопственом визијом. И нема никакви скрупула да користи војну силу како би то постигао. То данас можемо видети у Украјини. Зато се морамо запитати: Које способности поседује Путинова Русија? Јасно је да морамо много више улагати у безбедност наше земље. И које способности су нам потребне да бисмо се супротставили овој претњи – данас и у будућности?” (Scholz 2022). Из овога се уочавају две битне ствари које се доводе у директну везу за проширеним одвраћањем. Први је да Русија тежи да промени *status quo* у Европи, а циљ одвраћања, као што је раније поменуто, је да спречи државу да наруши *status quo*. С обзиром на то да је нагласак на *status quo* у Европи, односно тренутно у Украјини, а не о самој Немачкој, реч је о проширеном одвраћању. Друга битна ствар се односи на способности које су неопходне за имплементацију стратегије проширеног одвраћања. Имајући у виду да се помиње руско коришћење војне силе и да је намера управо одвраћање даљих оружаних активности Русије, под способностима се мисли на војне способности. Које су војне способности довољне „не зависи толико од сопствене моћи колико од тога кога настојимо одвратити” (Копанја 2023, 87). Стога је Немачка у циљу успешног спровођења стратегије проширеног одвраћања одмах почела са јачањем својих војних способности.

Јачање немачких војних способности почело је већ са поменутиим говором Шолца, у којем је најављено оснивање специјалног фонда (*Sondervermögen*) за немачке оружане снаге (*Bundeswehr*). Специјални фонд подразумева „једнократну суму од 100 милијарди евра за овај фонд. Овај новац ћемо употребити за неопходне инвестиције и пројекте оружја” (Scholz 2022). Осим финансијске одлуке, у циљу хитног ојачавања Бундесвера, донета је и једна битна легислативна одлука. Реч је о усвајању Закона о убрзању набавки за Бундесвер 2022. године.¹ С обзиром на то да је до тада набавка војне опреме захтевала огроман бирократски и регулаторни напор, овај закон је донет са циљем да олакша и убрза набавку војне опреме. Тиме је отпочело јачање конвенционалних војних снага Немачке, у виду набавки дронова, хеликоптера, ратних авиона, фрегата, корвета,

¹ Више о самом закону видети на <https://dserver.bundestag.de/btd/20/023/2002353.pdf>

подморница, нових сателитских комуникација и слично. У јачању немачких војних способности веома важну улогу има и поновно увођење обавезног војног рока, која је суспендовано 2011. године. У јуну ове године министар одбране Борис Писторијус (*Boris Pistorius*) је представио нови план служења војног рока. Основна војна обука би трајала шест месеци са могућношћу добровољног служења до додатних 17 месеци, а коначан циљ је да се досегне број од 203.000 активних припадника оружаних снага и 260.000 резервиста (Marsh 2024).

Поред адекватне војне моћи, која је неопходна за било коју врсту одвраћања, Немачка се у почетку суочила са још једном препреком која је предуслов за примену проширеног одвраћања. Реч је о постојању националног интереса да се нека држава одврати. За разлику од одвраћања где увек постоји национални интерес да се заштити територија сопствене државе, у случају проширеног одвраћања виталне националне вредности нису угрожене јер се одвраћа напад са територије друге државе. Да би стратегија проширеног одвраћања била успешна, држава која примењује ову стратегију, у овом случају Немачка, мора да створи перцепцију код државе која се одвраћа, у овом случају Русије, да нема другог избора и да је спремна да одговори, што претњу чини делотворном. Стварање националног интереса о неопходности проширеног одвраћања Русије је засновано на промени немачке политике.

Крај Другог светског рата и трауматично искуство Немачке у том рату допринело је томе да она у спољној политици одбаци политику моћи (*Machtpolitik*). Управо та политика моћи је у себе укључивала употребу оружане силе и претњу њеном употребом, што значи да је Немачка из свог стратешког менија избацила проширено одвраћање као опцију. Политика моћи је уступила место политици трговинске међузависности (*Wandel durch Handel*). Ова политика, дословно преведена као „промена кроз трговину”, се базира на томе да обимна трговина између две државе узрокује међу њима економску зависност, чиме се смањују шансе за избијање сукоба. Дакле, немачка политика се до руско-украјинског рата заснивала на „пацифизму”, верујући у мирно решавање спорова кроз трговинску међузависност и дипломатију, чиме је стекла статус водеће светске „цивилне силе” (Kostić-Sulejić 2023, 85–86). Како истиче Шмит (*Schmidt*), за разлику од САД које живе у Хобсовском свету конфликта и ратова, Немачка живи у мирољубивом Кантовском свету, свету владавине

(међународног) права и универзалних норми (Schmidt 2005, 8). Као што је поменуто, таква немачка политика је била неспојива са стратегијом проширеног одвраћања. Међутим, са почетком рата у Украјини 2022. године, ова политика је напуштена.

Новонастала немачка политика се базира на томе да закони више нису гарант мира, те је једини адекватан одговор на новонастале претње, пре свега руску агресивну политику, ослањање на моћ. Тако је нова немачка политика настала као одговор на руску агresiју, идентификујући Русију као главну претњу и креирајући национални интерес о неопходности њеног одвраћања у рату у Украјини. Идентификовање Русије као претње која угрожава не само Украјини, него и читаву Европу, укључујући и Немачку, је нарочито изражено у стратешком дискурсу политичких елита и првој Стратегији националне безбедности Немачке. Када је реч о стратешком дискурсу политичких елита, његов почетак се везује за раније поменути говор канцелара Шолца. О томе да Русија представља претњу Европи, самим тим и Немачкој, је јасно наглашено у самом говору, где Шолц истиче следеће: „Са нападом на Украјину, Путин не жели само да избрише независну земљу са мапе. Он руши европски безбедносни поредак који је владао скоро пола века од Завршног акта из Хелсинкија... велики изазов лежи у спречавању да се Путинов рат прелије на друге земље у Европи” (Scholz 2022). Самим тим, пошто Русија представља претњу читавој Европи, укључујући Немачку, немачки одговор неће изостати. Тако, Шолц у свом говору додаје: „Својим нападом на Украјину у четвртак, председник Путин је створио нову реалност. Ова нова реалност захтева недвосмислен одговор...биће урађено оно што је потребно да се обезбеди мир у Европи. Немачка ће дати свој удео у овим напорима у духу солидарности” (Scholz 2022).

Поред стратешког дискурса политичких елита, значајан корак у идентификовању Русије као истакнуте претње и неопходности њеног одвраћања је начињен у првој Стратегији националне безбедности Немачке из 2023. године. Полазећи од анализе глобалног окружења, истиче се да је свет сада компетитивно мултиполаран, те мање кооперативан а више милитаризован него раније (Kostić-Šulejić 2023, 94). У таквом компетитивном и милитаризованом свету неопходно је да Немачка примат да војним средствима и развије „неопходне способности да заштити и одбрани себе и своје савезнике” (German National Security Strategy 2023, 19). С обзиром на то да стратегија

проширеног одвраћања почива на сили, односно претњи њеном употребом, овде се легитимизује важност њеног увећавања. Друга битна ствар се односи на проширено одвраћање, јер се истиче да Немачка мора да буде способна да заштити не само себе него и своје савезнике. Имајући такве војне способности претња њиховом употребом би била знатно делотворнија, а шансе за успех стратегије проширеног одвраћања веће. Поред тога, у стратегији се Русија идентификује као највећи дестабилизатор мира и стабилности у свету, а нарочито као „значајна претња миру и безбедности у Евро-атлантској области” (German National Security Strategy 2023, 12). Тиме се настоји нагласити важност рата у Украјини за читав регион, укључујући Немачку, као и опасност од руске агресивне спољне политике, која врло лако може да угрози и националне вредности Немачке. Стога се као национални интерес представља спречавање Русије да победи у рату са Украјином, а у остваривању тог интереса од виталног значаја је да Немачка буде део проширеног одвраћања САД.

У циљу успешног проширеног одвраћања, Немачка је осим јачања војних способности на својој територији, предузела и значајне активности на ширем, европском нивоу. Једна од најзначајнијих је покретање иницијативе о „Европском небеском штиту”, свега пар месеци након отпочињања руске агресије на Украјину. Ова иницијатива је успостављена услед бројних слабости европске противваздушне одбране, а са циљем да се развије један интегрисани систем који ће европским државама омогућити ефективну одбрану. Ова иницијатива се заснива на вишеслојној одбрани, односно четири слоја: врло кратки домет се заснива на немачком систему блиске ваздушне одбране – „LVS NNbS”, кратки и средњи домет на немачком систему „IRIS-T SLM”, дуг домет на америчком систему „Patriot” и веома дуг домет на израелско-америчком систему „Arrow 3” (Wachs 2023, 4–5). Дакле, важно је напоменути да то није иницијатива ЕУ, него Немачке и у њу су тренутно укључене 22 европске државе, међу којима и две војно неутралне: Аустрија и Швајцарска. Друга значајна активност се односи на позиционирање немачких оружаних снага ван своје територије, а да није под окриљем НАТО-а. Реч је о слању немачких трупа у Литванију, са циљем да до 2027. у потпуности буде успостављена бригада (*Panzerbrigade 45*) са 4.800 војника и 200 цивилних припадника Бундесвера. Управо су у априлу ове године упућени први немачки војници у Литванију, њих 20, а

очекује се да их до краја године буде 150 (Frank 2024). И на крају, важно је напоменути да су и САД увећале своју конвенционалну моћ на територији Немачке. У том контексту, нарочито је значајна одлука о стационирању оружја далеког домета у Немачкој од 2026. године, чији би домет сезао до Русије (Roščić 2024). Тиме би се по први пут од краја Хладног рата такво оружје поново нашло на територији Немачке.

НЕУСПЕХ НЕМАЧКЕ СТРАТЕГИЈЕ ПРОШИРЕНОГ ОДВРАЋАЊА РУСИЈЕ

У разматрању да ли је нека стратегија успешна одговор се заснива на анализи њене ефикасности и ефективности. Упркос томе што се ови појмови често изједначавају и користе као синоними, реч је о два појма са потпуно различитим значењем. Тако, ефикасност наглашава квантитативни аспект и подразумева „квантитативни однос између аутпута (резултата) и инпута (улагања)” (Krstić i Sekulić 2007, 15). Прецизније срж ефикасности се огледа у томе „да ће се остварити одређени ефекти по најмањој могућој цени” (Копања 2022, 86). Супротно ефикасности, ефективност се не базира на квантитативности него на квалитативности. Тако, ефективност подразумева „да ће прави ефекти бити остварени” (Копања 2022, 86). Суштинска разлика се огледа у томе да се ефикасност односи на чињење ствари на „прави начин”, за разлику од ефективности која се односи на чињење „правих ствари” (Drucker 2009, 32). Сходно наведеном у утврђивању успешности немачке стратегије проширеног одвраћања Русије, поставља се питање да ли је она ефикасна и ефективна?

Када је реч о ефикасности немачке примене стратегије проширеног одвраћања Русије, тежиште разматрања је усмерено на имплементирање те стратегије на „прави начин”. Односно, речником *cost-benefit* анализе, разматрање се своди на утврђивање тога да ли је однос остварених резултата и улагања, такав да се одређени ефекти остварују, не по најмањој, него по прихватљивој цени? Сходно наведеном, да ли је цена коју Немачка плаћа са циљем да постигне жељени ефекат (одвраћање Русије) за њу прихватљива? Одговор на ово питање заснива се на комбинацији два доминантна фактора: војним финансијским улагањима (где се осим улагања у Бундесвер подразумева и на финансијску помоћ у Украјини) и

енергетској зависности од Русије. Војна финансијска улагања, пре свега формирање поменутог специјалног фонда (*Sondervermögen*) од 100 милијарди евра за немачке оружане снаге (*Bundeswehr*) и претерана енергетска зависност од Русије, где је у години пре рата Немачка била међу најзависнијим државама Европе, увозећи 66% природног гаса из Русије (Veselinović, Dimovski i Janković 2023, 103). Поменута два ефекта су имала изузетно негативан утицај на немачку економију. Тако је у 2023. години реални БДП опао за 0.3%, инвестиције за 0.7%, приватна потрошња исто за 0.7% због инфлације која је премашила просечне стопе инфлација у еврозони, али се почетком 2024. године смањила на ниво који је усклађен са оним у еврозони. Додатно, када је реч о међународној трговини и обим извоза и обим увоза су опали у 2023. години (European Commission 2024). Све то је резултирало тиме се у буџету финансијска средства за помоћ Украјини смање са осам милијарди евра на четири, а за Бундесвер 53 милијарде евра, упркос захтевима министра одбране Писторијуса за 58 милијарди (Detusche Welle 2024). Дакле, спровођење стратегије проширеног одвраћања се показало као неиздрживо за Немачку економију, слабећи њену моћ и привреду. Сходно томе, посматрано на основу *cost-benefit* анализе не може се рећи да је спровођење поменуте стратегије остварено по прихватљивој цени за Немачку.

Са друге стране, када је реч о ефективности стратегије проширеног одвраћања, анализа се своди на утврђивање да ли је ова стратегија „права ствар” за Немачку? Као што је раније поменуто, Шолц је у свом говору истакао: „биће учињено све што је потребно да се обезбеди мир у Европи” (Scholz 2022). Дакле, из наведеног се уочава да је циљ коме тежи Немачка: обезбеђивање мира у Европи. Разматрајући ефективност, поставља се питање да ли немачка примена стратегије проширеног одвраћања доприноси миру у Европи? Одговор на то питање у највећој мери лежи у Калињинграду и Литванији. Руско повећање војних снага у Калињинграду, укључујући прецизно навођење ракете „Искандер” три авиона МИГ-31 са хиперсоничним пројектилима „Кинжал”, и са друге стране, поменуто немачко слање трупа у Литванију уз планирано стационирање америчког оружја далеког домета доводи до безбедносне дилеме између две државе. Дакле, безбедносна дилема настаје као „последича покушаја државе да увећа своје способности зарад успешнијег одвраћања, за последицу има трку у наоружању

која, уместо да отклања, увећава ризик од војног сукоба” (Копања и Ајзенхамер 2023, 18). Тако, Немачка поменути активностима које спроводи у циљу проширеног одвраћања Русије, прави корак ближе рату, а не миру. Имајући у виду да је циљ немачког проширеног одвраћања мир у Европи, после више од две године Немачка је применом стратегија проширеног одвраћања само даља од тог мира. Сходно томе, стратегија проширеног одвраћања није „права ствар” за постизање наведеног циља, односно није ефективна.

О томе да стратегија проширеног одвраћања није успешна говори и подељеност унутар саме Немачке о неопходности њене примене. О томе првенствено сведочи изражено нејединство међу немачким политичким странкама. Тако, странке попут Алтернативе за Немачку (*Alternative für Deutschland*) и Савез Саре Вагенкнехт (*Bündnis Sahra Wagenknecht*) имају разумевања за Путинове одлуке и због тога су ове странке етикетиране као „*Putinversther*” странке. Обе странке свесне неефикасности (трка у наоружању само додатно дестабилише већ „уздрману” немачку економију) и неефективности (пут ка миру треба тражити у преговорима) стратегије проширеног одвраћања критикују актуелну „семафор” коалицију због тог стратешког избора. Додатни проблем представља то што популарност управо ових странака међу становништвом драстично расте, а тиме и могућности да нека од њих заузме место у следећој коалиционој влади, која ће бити формирана након избора наредне године. Сходно наведеном, нејединствени стратешки приступ у спровођењу стратегије проширеног одвраћања се огледа у томе што ова стратегија нема подршку већине становништва. О томе сведочи и податак да свега 38% становништва подржава веће учешће Немачке у међународним кризама, од чега чак 76% њих сматра да такво учешће мора да буде дипломатске природе (Zandee and Elison 2024, 5). Дакле, највећи део немачког становништва и даље верује у „мирнодопску” политику која се заснива на промени кроз трговину и дипломатском решавању спорова. Управо таква политика по аутоматизму одбацује употребу оружане силе, па самим тим и претњу њеном употребом, чиме се у потпуности искључује стратегија проширеног одвраћања.

ЗАКЉУЧАК

Лејкова теорија међународних хијерархија потврђује да је у безбедносном смислу однос Немачке и САД у потпуности хијерархичан, односно реч је о протекторату. Такав хијерархијски однос подразумева да обе државе имају одређена права и обавезе које проистичу из тог односа. Немачка има право на безбедност, које јој гарантују САД, али исто тако има обавезу да усклађује своју безбедносну и одбрамбену политику са политиком САД. Уједињење Немачке 1990. године дешавало се непосредно пред распад СССР-а, чиме су САД из Хладног рата изашле као држава победница. У таквим околностима, Немачка више није била „гранична област” која раздваја два блока, а САД више нису имале конкурентску државу коју настоје одвратити. То је за последицу умањило ригидност поменутог хијерархијског односа, те је Немачка од тада инсистирала на мирнодопској политици заснованој на трговинској међузависности и дипломатији. Међутим, то се променило са почетком рата у Украјини 2022. године, када су САД одлучиле да спроводе стратегију проширеног одвраћања Русије, а хијерархијски однос са Немачком поново добио на значају, чиме је Немачка постала део америчког проширеног одвраћања Русије. Међутим, више од две године од почетка рата, *cost-benefit* анализа указује на негативан однос улагања и оствареног, што значи да је за Немачку ова стратегија неефикасна. Немачка економија, колико год снажна била, не може у кратком року да надокнади вишедеценијска неулагања у војску, и трансформише војно „стерилну” Немачку у војну силу. Са друге стране, када је реч о ефективности, као главни циљ примене ове стратегије наводи се мир у Европи, а самим тим у Украјини. Међутим, активности које Немачка преузима доводе до трке у наоружању са Русијом, а стационирање немачких војника у Литванији и повећање војних капацитета Русије у Калињинграду узрокује безбедносну дилему, која представља корак ближе рату а не миру. То указује да је Немачка примена стратегије проширеног одвраћања и неефективна. Неефикасност и неефективност потврђују неуспех Немачке у спровођењу америчке стратегије проширеног одвраћања Русије.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Благојевић, Вељко. 2023. „Дипломатија Србије у одвраћању.” *Српска политичка мисао* 81 (3): 165-185. doi: <https://doi.org/10.5937/spm81-45308>
- Благојевић, Вељко и Тихомир Радановић. 2022. „Стратешко одвраћање: кључне надлежности државних органа Републике Србије.” *Војно дело* 74 (4): 28-39. doi: [10.5937/vojdela2204028V](https://doi.org/10.5937/vojdela2204028V)
- Копања, Михајло. 2022. „Геополитички приступ утврђивању делотворности концепта велике стратегије обуздавања (Студија случаја: Сједињене Америчке Државе, 1979 – 1989).” Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Факултет безбедности.
- Копања, Михајло. 2023. „Ефективност одвраћања: када је одвраћање „права” стратегија за остваривање националних интереса?” *Српска политичка мисао* 80 (2): 75-96. doi: [10.5937/spm80-44241](https://doi.org/10.5937/spm80-44241)
- Копања, Михајло и Владимир Ајзенхамер. 2022. „Одвраћање у раљама безбедносне дилеме.” У *Неутралност и стратешко одвраћање*, ур. Вељко Благојевић, 15-38. Београд: Медија центар „Одбрана”.
- Ajzenhamer, Vladimir. 2019. „Uloga međunarodnog autoriteta u Lejkovoj hijarahizovanoj „shemi “svetske politike.” *Međunarodni problemi* 71 (3): 311-334.
- Deutsche Welle [DW]. 2024. „German defense minister says military budget gap ‘annoying’.” *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/german-defense-minister-says-military-budget-gap-annoying/a-69592452> .
- Drucker, Peter F. 2009. *Management: Revised Edition*. New York: HarperCollins e-books.
- Frank, Dorothee. 2024. „Start der deutschen Panzerbrigade 45 in Litauen.” Defence Network. <https://defence-network.com/start-der-panzerbrigade-45-in-litauen/>.
- European Commission. 2024. „In-Depth Review 2024: Germany.” *Institutional Paper* 280. https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/752252ba-32c9-4537-858b-347ee47a2928_en?filename=ip280_en_UPD.pdf .
- German National Security Strategy. 2023. „Robust. Resilient. Sustainable. Integrated Security for Germany.”

- Global Firepower. n.d. „Comparison of Russia and Germany Military Strengths (2024).” *Global Firepower*. <https://www.globalfirepower.com/countries-comparison-detail.php?form=form&country1=russia&country2=germany&Submit=COMPAR>, last accessed 15 September 2024.
- Haftendorn, Helga. 2005. „Germany’s accession to NATO: 50 years on.” *NATO Review*. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2005/06/01/germanys-accession-to-nato-50-years-on/index.html>.
- Helwig, Niklas. 2020. „Out of order? The US alliance in Germany’s foreign and security policy.” *Contemporary Politics* 26 (4): 439-457. doi: 10.1080/13569775.2020.1777039
- Knight, Ben. 2019. „US-Soldaten in Deutschland: Zahlen und Fakten”. *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/de/die-us-armee-in-deutschland-zahlen-und-fakten/a-50151636>.
- Knight, Ben. 2024. „US military in Germany: What you need to know?” *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/us-military-in-germany-what-you-need-to-know/a-49998340>.
- Kostić-Šulejić, Marina. 2023. „Zeitenwende and the German National Security Policy: Analysis of the First National Security Strategy.” *The Review of International Affairs* 74 (1188): 79-105. doi: 10.18485/iipe_ria.2023.74.1188.4
- Krstić, Bojan i Vesna Sekulić. 2007. *Upravljanje performansama preduzeća*. Niš: Ekonomski fakultet
- Kundnani, Hans. 2022. *The United States in German Foreign Policy. Policy Brief No. 119*. Washington D.C.: The German Marshall Fund of the United States.
- Lake, David A. 2009. *Hierarchy in International Relations*. Ithaca and London: Cornell University.
- Marsh, Sarah. 2024. „Germany proposes new selective military service to boost defence.” *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/europe/germany-proposes-new-voluntary-military-service-boost-defence-2024-06-12/>.
- Mazzar, Michael. 2023. „Understanding Deterrence.” *RAND*. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE295.html>.
- Morii, Yuichi. 2017. „Germany’s Changing Perception and its Role in the Alliance – The NATO Warsaw Summit and its Implications”. <https://www.spf.org/projects/upload/Germany%E2%80%99s%20>

- Changing%20Perception%20and%20its%20Role%20in%20the%20Alliance%20%28Mori%29.pdf, last accessed 20. September 2024.
- O'Dell, Hope. 2023. „The US is sending more troops to the Middle East. Where in the world are US military deployed?” *Bluemarble*. <https://globalaffairs.org/bluemarble/us-sending-more-troops-middle-east-where-world-are-us-military-deployed>.
- Rošćić, Dijana. 2024. „U Nemačkoj uskoro ponovo rakete iz SAD koje dosežu do Rusije.” *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/sr/ameri%C4%8Dke-dalekometne-krstare%C4%87e-rakete-ponovo-u-nema%C4%8Dkoj/a-69638714>.
- Schmidt, Siegmund. 2005. *Germany-the reluctant ally: German domestic politics, the US and the war against Saddam Hussein*. Pittsburgh PA: Matthew B. Ridgway Center for International Security Studies.
- Scholz, Olaf. 2022. „Resolutely committed to peace and security. Policy statement by Olaf Scholz, Chancellor of the Federal Republic of Germany and Member of the German Bundestag”. <https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/policy-statement-by-olaf-scholz-chancellor-of-the-federal-republic-of-germany-and-member-of-the-german-bundestag-27-february-2022-in-berlin-2008378>.
- Statista. 2024. „German defense spending in absolute terms and share of GDP 2005-2021.” *Statista*. <https://www.statista.com/statistics/1394337/eu-military-defense-german-defense-spending-absolute-gdp/>.
- Veselinović, Milan, Jelena Dimovski i Marko Janković. 2023. „Složenost nabavke gasa u EU izazvana ratom u Ukrajini.” *Ekonomika* 69 (4): 97-110.
- Wachs, Lydia. 2023. „Russian Missiles and the European Sky Shield Initiative: German plans to strengthen air and missile defence in the current threat environment.” SWP Comment No. 45.
- Witting, Volker and Rina Goldenberg. 2024. „Germany and nuclear weapons: A difficult history.” *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/germany-and-nuclear-weapons-a-difficult-history/a-68279838>.
- World Bank Group. n.d. „Military expenditure (% of GDP).” *World Bank Group*. <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=RU>, last accessed 12. September 2024.
- Zandee, Dick and Davis Ellison. 2024. *Germany's Zeitenwende and the consequences for German-Dutch defence cooperation*. The Hague: Clingendael Netherlands Institute of International Relations and The Hague Centre for Strategic Studies.

*Mile Obrenović**

Institute of International Politics and Economics, Belgrade

**GERMANY'S (LACK OF) SUCCESS IN
IMPLEMENTING THE AMERICAN STRATEGY OF
EXTENDED DETERRENCE AGAINST RUSSIA**

Resume

Examining the relationship between Germany and the U.S. through Lake's theory of international hierarchies reveals that, in the area of security, this relationship is at the very end of the hierarchy, with Germany in a subordinate position. The foundation of this relationship is a "trade-off": security for sovereignty, meaning that Germany entrusts its security to the U.S., but in return, it is obligated to align its security policy with American policy, thereby losing part of its sovereignty. With the onset of the Russo-Ukrainian war in 2022, the U.S. opted for a strategy of extended deterrence against Russia, and Germany, as dictated by this hierarchical relationship, aligned its defence policy with the U.S. and accepted its role in the American strategy of extended deterrence. Although Germany has played a significant role in U.S. extended deterrence against Russia since the beginning of the Russo-Ukrainian war, the question arises whether this strategy is successful in the case of Germany. For a strategy to be considered successful, it must be both efficient and effective. The main hypothesis is that as time passes and the war progresses, Germany's implementation of the strategy of extended deterrence reveals itself to be both ineffective and inefficient. To answer the central research question, the paper is divided into three chapters. The first analyses the relationship between Germany and the U.S. through Lake's theory of international hierarchies, emphasizing what this relationship means for Germany. This relationship is at the very end of the hierarchy, effectively constituting a protectorate. Consequently, this relationship obliges Germany to implement the strategy of extended deterrence against Russia as part of the broader competition between the U.S. and Russia. The second part of the paper discusses why Germany believed in the effectiveness of the strategy of extended deterrence against Russia at the beginning of the Russo-Ukrainian war and how the U.S. contributed to this belief. A prerequisite for successful

* E-mail address: mile.obrenovic@diplomacy.bg.ac.rs
ORCID: 0009-0007-1215-4372

deterrence, and thus extended deterrence, is possessing adequate power so that the threat of its use is effective. Due to the pronounced asymmetry in military capabilities between Germany and Russia, an autonomous German implementation of the strategy of extended deterrence would not be possible because the threat would not be effective. Additionally, any state conducting a strategy of extended deterrence must include in its assessment the risk associated with an insufficient capability to deter a potential aggressor. Germany's military "sterility" makes the risk of implementing a strategy of extended deterrence unacceptable. However, the mentioned hierarchical relationship with the U.S., which is a nuclear power and the most militarily powerful country in the world, with a significant number of troops and armaments on German territory, enables Germany to implement this strategy. Thus, three days after the war began, German Chancellor Scholz implicitly indicated Germany's willingness to be part of the U.S. extended deterrence against Russia in his speech. Since then, activities have been conducted, conditionally speaking, at three levels: that of Germany, Europe, and the U.S. on German soil. Finally, the third chapter focuses on analyzing the effectiveness and efficiency of Germany's implementation of the strategy of extended deterrence. More than two years since the start of the war, a cost-benefit analysis indicates a negative relationship between investment and outcomes, meaning that for Germany, this strategy is ineffective. Germany's economy, no matter how strong, cannot quickly compensate for decades of underinvestment in the military and transform militarily "sterile" Germany into a military power. On the other hand, regarding effectiveness, the primary goal of implementing this strategy is stated as peace in Europe, and thus in Ukraine. However, the activities Germany undertakes lead to an arms race with Russia, and the stationing of German troops in Lithuania, along with the increase of military capacities in Kaliningrad, creates a security dilemma, which brings Germany a step closer to war rather than peace. This indicates that Germany's implementation of the strategy of extended deterrence is also ineffective. The inefficacy and ineffectiveness confirm Germany's failure to implement the American strategy of extended deterrence.

Keywords: Germany, extended deterrence, Russo-Ukrainian war, international hierarchies, United States, efficiency, effectiveness.

* Овај рад је примљен 30. октобра 2024. године, а прихваћен на састанку Редакције 20. новембра 2024. године.